

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Романюк Оксана Вікторівна

УДК 009:378(477):61:[1+572]

**ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філософських наук

Київ-2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та соціології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Васильєва Ірина Василівна,
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця,
завідувач кафедри філософії та соціології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Загороднюк Валерій Петрович,
Інститут філософії НАН України
імені Г.С. Сковороди,
ректор Вищої школи філософії
провідний науковий співробітник;

кандидат філософських наук
Фоменко Катерина Анатоліївна,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри філософії.

Захист відбудеться 17 листопада 2015 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 17 жовтня 2015 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна медична освіта включає знання не лише суто професійні, а й точні, природничі, соціально-гуманітарні. Як сукупність цих знань, так і кожна окрема їх гілка мають гуманітарні виміри. Зважаючи на специфіку вищої медичної освіти України загалом, вивчення її гуманітарної складової потребує особливої уваги. Актуальність філософсько-антропологічного дослідження гуманітарних вимірів вищої медичної освіти в Україні зумовлена перш за все якісно новими тенденціями розвитку соціально-економічної, технологічної структур, що проявилися в останні десятиліття ХХ – на початку ХХІ століття в межах становлення постіндустріального, постмодерністського, інформаційного суспільства; зміною парадигм суспільного розвитку, а відповідно, і парадигм освітнього процесу. Перехід від традиційної до сучасної антропоцентричної моделі освіти висуває принципово нові вимоги щодо змісту, спрямованості та організації гуманітарної освіти у вищих медичних навчальних закладах України. По-перше, це необхідність забезпечення відповідності гуманітарної освіти парадигмальним принципам сучасної медицини та охорони здоров'я. Формування здоров'яцентричної парадигми сучасної медицини, холістичних підходів до людини та її здоров'я зумовлює не тільки необхідність оптимального співвідношення, а й посилення інтеграційних зв'язків між дисциплінами, що забезпечують природничо-наукову, професійну та гуманітарну, соціально-економічну підготовку студентів у медичних ВНЗ України. По-друге, специфіка професійної діяльності лікаря завжди пов'язана з міжсуб'єктною взаємодією лікаря та пацієнта (його родичів, довірених осіб, друзів тощо). Це зумовлює необхідність формування у майбутнього лікаря не лише комунікативних здібностей, відповідного рівня інтелекту, гуманітарної культури (без чого не можливе розуміння пацієнта), а й здатності до співчуття, емпатії до страждаючої людини. Отже, гуманітарна освіта, особливо в медичних навчальних закладах, мусить забезпечувати вплив не лише на раціональну, а й аксіологічну, психоемоційну складові внутрішнього суб'єктивного світу людини. По-третє, зростання значення формування особистісних якостей майбутніх лікарів – морально-психологічної культури, гуманістичного світогляду, ціннісних орієнтацій з урахуванням реалій сьогодення (реформування системи охорони здоров'я, запровадження ринкових механізмів, появи якісно нових морально-етичних/біоетичних проблем, пов'язаних з упровадженням у медицину новітніх технологій тощо).

Необхідність гуманітаризації медичного знання зумовлюється інтенсифікацією процесів розвитку духовної свободи особистості, результатами інтелектуального поступу людства, подоланням соціально-економічних негараздів, розв'язанням політичних, ідеологічних та інших конфліктів у суспільстві, особливо в дихотомії суспільство – медицина. Лікар – це не бізнесмен від медицини, а медицина не повинна орієнтуватися суто на прибуток. Тому сучасному суспільству потрібна така система вищої медичної

освіти, яка стане основою творення особистості, що здатна до самореалізації на основі гуманістичних цінностей у різних сферах життєдіяльності.

Отже, напрацювання методології становлення й розвитку гуманітарних вимірів вищої медичної освіти вимагає філософсько-антропологічного обґрунтування її сутності та особливостей прояву, тенденцій змін. Теоретичний аспект цієї проблеми спрямовується у практичний вимір, тобто потребує пошуку шляхів подолання непрофесійного технократичного ставлення до гуманітарної складової вищої медичної освіти, ставлення до неї як до невиробничої й витратної сфери медичної діяльності та утвердження нових критеріїв щодо її оцінки.

Дослідженням проблем побудови моделі сучасної людини займаються як зарубіжні, так і українські вчені. Серед зарубіжних дослідників чільну увагу темі людини приділяли: Ж. Бодріяр, Г. Гадамер, А. Гелен, В. Дільтей, Ф. Джеймсон, Е. Кассінер, С. К'єркегор, О. Конт, К. Леві-Стросс, Е. Левінас, А. Маслоу, Г. Марсель, Ф. Ніцше, Г. Плеснер, А. Печчеї, П. Рікер, Ж.-П. Сартр, Г. Спенсер, З. Фройд, Е. Фром, М. Фуко, М. Гайдеггер, Ф. Шеллінг, М. Шелер, К. Юнг та інші. Серед вітчизняних науковців різним аспектам побудови цілісної моделі сучасної людини приділяли увагу: Є. Бистрицький, І. Бондар-Терещенко, І. Васильєва, В. Вернадський, О. Вячеславова, О. Гнатюк, Г. Гребеньков, В. Горбатенко, Т. Гуменюк, В. Загороднюк, С. Кримський, Л. Козименко, В. Малахов, Н. Мозгова, Ю. Морозов, І. Немчинов, М. Павлишин, С. Пролеєв, В. Степаненко, В. Табачковський, А. Чаус та інші.

Проблемам гуманітарної освіти присвячені праці відомих українських (В. Андрущенко, І. Бех, Є. Бистрицький, І. Бойченко, С. Гончаренко, Л. Губерський, С. Дацюк, В. Кремень, С. Кузнецов, М. Михальченко, Н. Мозгова, І. Надольний, І. Немчинов, В. Нечитайло, В. Рижко, В. Скотний, О. Уваркіна, В. Цикін та ін.) та зарубіжних (В. Гребеннікова, П. Дракер, Дж. Д'юї, А. Карпов, П. Козловський, М. Ліпман, К. Леві-Стросс, М. Моїсеєв, Н. Нікітіна, Я. Хінтіка, Ю. Яковець та ін.) науковців. Питання сучасної медичної освіти досліджені відомими українськими фахівцями І. Булах, О. Волосовець, Л. Остапюк, О. Яворовським та ін. Серед небагатьох праць українських філософів, присвячених гуманітарним проблемам вищої медичної освіти, слід відзначити наукові дослідження А. Алексенко, Л. Білецької, І. Васильєвої, М. Попова та ін. Проте недостатньо дослідженими є проблеми специфіки сучасної гуманітарної складової у вищих медичних навчальних закладах України в контексті загальної трансформації та модернізації вищої медичної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертація виконана на кафедрі філософії та соціології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця в межах ініціативно-пошукових НДР кафедри «Проблема здоров'я людини: соціокультурні чинники» № 0111u000665 та «Методологічні аспекти соціально-гуманітарної складової вищої медичної освіти» № 0114U001357. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою медичного факультету № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (протокол № 11 від 9 червня 2011 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає в імплікації гуманітарних вимірів вищої медичної освіти з урахуванням якісно нових тенденцій розвитку сучасного суспільства, змін парадигм в освіті, зокрема гуманітарної складової вищої медичної освіти та медицини.

Досягнення даної мети передбачає послідовне розв'язання наступних дослідницьких **завдань**:

- визначити методологічний та понятійно-категоріальний інструментарій дослідження гуманітарних вимірів вищої медичної освіти в контексті філософсько-антропологічного аналізу;
- проаналізувати підходи щодо дослідження проблем людини та її гуманітарної освіти в історії філософської думки;
- з'ясувати основні тенденції розвитку гуманітарної освіти в медичних ВНЗ України за останній період;
- висвітлити теоретико-методологічні та філософські засади якості гуманітарної освіти в сучасному філософсько-педагогічному дискурсі;
- проаналізувати вплив особистостей викладача і студента-медика на забезпечення якості освітньо-виховного процесу;
- розкрити методологічні аспекти управління забезпеченням якості гуманітарної освіти в медичних ВНЗ України;
- визначити та проаналізувати проблеми моніторингу якості вищої гуманітарної освіти в медичних ВНЗ.

Об'єктом дослідження є вища медична освіта України.

Предметом дослідження є гуманітарні виміри вищої медичної освіти на засадах філософсько-антропологічного аналізу.

Теоретико-методологічна основа дослідження зумовлена природою його об'єкта і предмета, а також завданнями, які впливають із потреби філософсько-антропологічного аналізу гуманітарних вимірів вищої медичної освіти у сучасному українському суспільстві та ґрунтується на методологічних засадах філософської антропології (у широкому розумінні охоплює всі філософсько-людиназнавчі пошуки), а також інших галузей філософських знань: філософії освіти, філософії медицини, філософії науки, гносеології, аксіології, етики. Зокрема, були використані аналітичний, системно-логічний та міждисциплінарні методи в дослідженні людини, цілісного відтворення її духовно-душевного світу в процесі освіти і виховання.

Зважаючи на те, що проблеми гуманітарної освіти в дослідженні розглядаються не лише в статичній, а переважно як динамічний процес, у дисертації були використані діалектичний та соціокультурний методи, принцип поєднання історичного та логічного, компаративного аналізу при розгляді характерних рис гуманітарної освіти, основних тенденцій розвитку гуманітарної складової вищої медичної освіти, її трансформацій з урахуванням парадигмальних змін у суспільстві. У дослідженні були використані також методи опитування, спостереження та якісні соціологічні методи для аналізу проблем моніторингу якості гуманітарної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження експлікована сутністю гуманітарних вимірів вищої медичної освіти та полягає у

визначенні філософсько-антропологічного контексту її гуманітарної складової. Вона конкретизується у наступних положеннях, які виносяться на захист:

Уперше:

- у контексті філософсько-антропологічного аналізу виділено та проаналізовано такі гуманітарні виміри вищої медичної освіти: освітній (вплив гуманітарної складової на посилення гуманізації системи вищої медичної освіти); філософсько-антропологічний (вплив гуманітарної освіти на особистості студента-медика й викладача медичного ВНЗ); соціально-антропологічний (управління забезпеченням якості гуманітарної освіти в медичних ВНЗ);

- на засадах комплексного дослідження гуманітарної складової вищої медичної освіти в контексті філософської антропології обґрунтовано феномен убіквітарності (повсюдності, всюдисущності, усепроникненості) як характерної риси гуманітарного знання у вертикальному або діахронічному (історичний розвиток людської цивілізації в цілому) і горизонтальному або синхронічному (охоплення всіх сфер життєдіяльності людини) вимірах;

Уточнено:

- класифікацію впливу особистостей викладача і студента на якість освітньо-виховного процесу в медичних ВНЗ, які ґрунтуються на багатфакторності цього процесу: викладача – щодо учасників освітньо-виховного процесу, діяльності, місця викладача в ієрархії медичного навчального закладу, досвіду викладання в медичних ВНЗ, регламентації взаємодії суб'єктів освітньо-виховного процесу, ставлення викладача до інших учасників освітньо-виховного процесу, до своєї праці, місця професійної діяльності в структурі життєвих цінностей, емоційного сприйняття викладачем освітньо-виховного середовища медичного ВНЗ, методів впливу, що обираються викладачем медичного ВНЗ, щодо сутнісних засад впливу особистості викладача на освітньо-виховний процес; студента – дієвий, який поділяється на самостійний незалежний вплив і підлеглий – виконувальний та пасивний, що поділяється на маніпулятивний і нахлібницький;

- положення про епонімічність як один з гуманітарних вимірів, що полягає у визнанні цінності та значення особистості людини як творця конкретних гуманітарних знань, ідей, теорій, підходів тощо;

- зміст понять: «управління забезпеченням якості освіти», «вплив особистості студента на якість освітньо-виховного процесу», «корпоративна культура вищого медичного навчального закладу» на засадах комплексних міждисциплінарних підходів;

Набули подальшого розвитку:

- дослідження гуманітарної освіти як соціокультурного феномену в єдності динамічних та статичних характеристик;

- компаративний аналіз міжнародного досвіду проблем моніторингу вищої освіти на прикладах європейських держав (Англія, Німеччина, Франція, Польща, Данія) та США, що дало можливість порівняти питому вагу гуманітарних дисциплін у профільних (медичних) університетах цих країн та України;

- положення про три актуальні тенденції розвитку гуманітарної освіти в медичних ВНЗ: оновлення галузевої термінології через досягнення мовної компетентності; упровадження інноваційних технологій; відчуження студента-медика від гуманітарних знань;

- обґрунтування значення гуманітарної освіти у професійній соціалізації студентів вищих медичних закладів.

Теоретичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в поглибленні філософсько-антропологічної рефлексії гуманітарної складової вищої медичної освіти в контексті гуманістичних цінностей і підходів. Вони містять теоретико-методологічний потенціал у конкретній предметній площині осмислення процесів реформування вищої медичної освіти, впровадження зарубіжного досвіду, прогнозування наслідків останніх трансформацій у сучасному українському суспільстві.

Практичне значення дисертаційного дослідження визначається тим, що його методологічні підходи, результати та висновки можуть бути використані у навчально-виховному процесі, особливо в медичних ВНЗ, при розробці та викладанні нормативних дисциплін «Філософія», «Основи біоетики та біобезпеки», курсів за вибором «Філософські проблеми медицини», «Соціологія та медична соціологія», а також у подальших наукових дослідженнях з актуальних проблем філософської антропології, філософії освіти, філософії вищої медичної освіти, філософії культури тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою роботою. Висновки і результати дослідження щодо наукової новизни отримані та сформульовані автором самостійно. Усі опубліковані праці за темою кандидатської дисертації написані без співавторів. Використані в дисертації ідеї, гіпотези та положення інших авторів мають відповідні посилання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені та обговорені на кафедрі філософії та соціології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця під час проведення теоретичних і методологічних семінарів, а також на наступних наукових конференціях: IV Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Ідеологія в сучасному світі» (Київ, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Луганськ, 2011), XI Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми формування особистості лікаря у студента-медика» (Київ, 2011), Міжнародна науково-практична конференція «Дні науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка» (Київ, 2012), XII Міжнародна наукова конференція «Формування національних і загальнолюдських цінностей у студентів медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів» (Київ, 2012), Міжнародна наукова конференція «Антропологічні виміри філософських досліджень» (Дніпропетровськ, 2012), Міжнародна науково-практична конференція «Філософія спілкування:

культура, мова, цінності» (Харків, 2012), 1st International Scientific Conference «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches» (Stuttgart, Germany, 2012), XV Міжнародна наукова конференція «Сучасні парадигми вищої медичної освіти» (Київ, 2015).

Публікації. Основний зміст дисертаційного викладено у вісімнадцяти одноосібних працях, у тому числі семи статтях, з яких одна розміщена в іноземному періодичному виданні (Болгарія), а шість – у фахових виданнях, затверджених ВАК України з філософських наук, а також десяти – у збірниках тез виступів на міжнародних наукових конференціях та одній статті в збірнику наукових праць.

Структура дисертаційної роботи зумовлені логікою розкриття теми і виконання дослідницьких завдань. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, які включають у себе шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг рукопису дисертації складає 236 сторінки, з них 208 – основного тексту. Список використаних джерел становить 27 сторінок і налічує 255 найменувань, з них 34 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, показано її зв'язок з науково-дослідною роботою закладу, в якому виконувалася робота, сформульовано мету та завдання дисертації. Поряд з вказаним визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито положення наукової новизни, які виносяться на захист, окреслено теоретичне і практичне значення дисертації, наведено дані про апробацію роботи та відображено структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі – «Джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження»** – здійснюється детальний огляд літератури, присвяченої тематиці дослідження. Джерельну базу дисертаційного дослідження можна класифікувати наступним чином: праці зарубіжних та українських вчених з філософських концепцій людини, з проблем побудови моделі сучасної людини; з проблем гуманітарної освіти; з проблем зміни парадигми освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Щодо методології дисертаційного дослідження, то складність людини, її внутрішнього світу є підґрунтям для поліваріантності філософських концепцій людини та проблем її гуманітарної освіти в сучасній науці. Тому серед інших методів (аналізу, синтезу, порівняння, систематизації) у дослідженні було використано методи абстрагування, моделювання, формалізації. Крім того, дослідження гуманітарних вимірів вищої медичної освіти у сучасному українському суспільстві зумовило необхідність надання переваги методологічному плюралізму у межах філософської антропології.

Використання діалектичного і соціокультурних методів надало можливість дослідити гуманітарну освіту в єдності її статичних і динамічних характеристик, компаративного підходу – порівняти характерні риси

гуманітарної освіти на різних етапах культурно-історичного розвитку, вітчизняну практику і досвід зарубіжних країн.

Другий розділ – «Філософсько-антропологічний вимір науково-освітнього прогресу» – присвячений вивченню взаємодії між зміною парадигм побудови людського світу та зміною парадигми освіти як інструменту створення нової моделі людини.

У першому підрозділі – **«Людиновимірність гуманітарної освіти в європейській та вітчизняній культурних традиціях»** – досліджуються проблеми людини та її гуманітарної освіти в історії філософської думки. Стверджується, що незалежно від ареалу розселення, людина обрала гуманітарний вектор еволюції, що підтверджується, власне, проблемами і шляхами їх вирішення. З перших кроків розвитку людини гуманітарне знання носило убіквітарний характер, але на теренах сучасної України ця ознака втрачалась повільніше, ніж у Європі. У Європі убіквітарність гуманітарного знання поступово змінювалась його епонімністю, а в Україні убіквітарність і епонімність формувалися майже одночасно. Виокремлюючись в окрему гілку освіти, гуманітарне знання починає носити стримувальний характер, але з цим завданням не справляється. Створення нової моделі людини-лікаря та моделі освіти підтверджує необхідність попереджувального характеру гуманітарного знання, а ще краще – повернення позицій його убіквітарності.

У другому підрозділі – **«Сучасні тенденції розвитку гуманітарної освіти у медичних вищих навчальних закладах України»** – головна увага акцентується на аналізі одного з гуманітарних вимірів вищої медичної освіти, а саме освітнього. При цьому виділено п'ять векторів, в яких формувалися ключові тенденції медичної освіти та її гуманітарної складової, які доводять вплив гуманітарної складової на посилення гуманізації системи вищої медичної освіти. Зазначено, що гуманізація системи вищої медичної освіти залежить від альтруїстичного ентузіазму гуманітаріїв: у медичних ВНЗ України здійснюється велика робота викладачів гуманітарних дисциплін щодо зміни уявлень студентів про систему освіти, професійну підготовку та її якість. Відповідні фахівці посилюють гуманізацію системи вищої медичної освіти через розширення використання міждисциплінарних підходів у системі координат гуманітарне/профільне медичне знання, також активно збагачують професійну мову майбутніх лікарів, активно використовують новітні технології в освітньо-виховному процесі, протистоять відчуженню студента-медика від гуманітарних знань. При цьому спостерігається суперечливість та протистояння деяких тенденцій у гуманітарній складовій вищої медичної освіти, наприклад, з одного боку, декларація посилення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, з іншого – її унеможливлення через скорочення аудиторних годин у ВНЗ, або ж посилення вимог до людських особистісних якостей лікаря й унеможливлення їх формування через скорочення чи відсутність дисциплін, які покликані їх формувати та відчуження студента від гуманітарних знань.

Третій розділ – «Гуманітарні виміри якості вищої медичної освіти» – присвячений розгляду взаємовпливу в сучасному світі змін парадигм науки та освіти. Тут простежена динаміка зміни пріоритетних цінностей у сучасному

вітчизняному освітянському просторі, зокрема сучасних тенденцій розвитку гуманітарної освіти у медичних вищих навчальних закладах України.

У першому підрозділі – «Якість гуманітарної освіти у медичних ВНЗ в сучасному філософсько-педагогічному дискурсі» – проаналізовані проблеми якості сучасної освіти, які можна поділити на глобальні (структурний рівень) – загальнопланетарні, суспільні, інституційні, галузеві, окремі (одного ВНЗ) та локальні (особистісний рівень): щодо викладача медичного ВНЗ (якості особистості викладача, цінності, які він репрезентує, професійні вміння та навички, задоволеність реалізацією у професії); щодо студента-медика (різна попередня освіта студентів, різний соціальний та економічний статус їх родин, різні запити до майбутньої професії).

Другий підрозділ – «Вплив особливостей викладача і студента на забезпечення якості освітньо-виховного процесу у медичних ВНЗ» – присвячено аналізу впливу особистості сучасного викладача та студента-медика на якість освітньо-виховного процесу у медичних ВНЗ. З метою структурування розмаїття якостей особистості сучасного педагога запропоновано класифікувати їх як базові (якості особистості викладача, які притаманні сучасному професіоналу в принципі); специфічні професійні компетенції (щось особливе, чого вимагає від людини, власне, лише професія викладача), полісферні (персональні якості особистості «для всіх випадків життя», для позапрофесійних сфер життєдіяльності).

Розглянуто суперечливу тенденцію реалізації студентами-медиками своєї суб'єктності в освітньому процесі: з одного боку, неготовність студента бути суб'єктом пізнавальної діяльності, автономно мислити, самоорганізовувати освітній простір, з іншого – посилення компетентнісного підходу, зокрема, при викладанні гуманітарних дисциплін, який передбачає розвиток потенціалу студента до самостійного вирішення проблем у різних сферах життєдіяльності, включаючи освітню та професійну. Запропоновано класифікувати вплив студента-медика на якість освітньо-виховного процесу у медичних ВНЗ наступним чином: дієвий, який поділяється на самостійний незалежний вплив й підлеглий – виконувальний та пасивний, що поділяється на маніпулятивний і нахлібницький.

При розгляді впливу студентів-медиків на якість освітньо-виховного процесу у медичних ВНЗ України, слід виділити п'ять основних напрямів: ґрунтовну попередню базу знань, успішну адаптацію до навчання у ВНЗ, успішну соціалізацію та вмотивованість особистості до якісної пізнавальної діяльності і, нарешті, питому вагу в забезпеченні якості освіти відіграють ціннісні орієнтації особистості студента-медика.

Четвертий розділ – «Соціально-антропологічна парадигма забезпечення якості гуманітарної освіти» – присвячений детальному аналізу методологічних аспектів управління забезпеченням якості гуманітарної освіти та проблемам моніторингу якості освіти у медичних ВНЗ України.

У першому підрозділі – «Методологічні аспекти управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України» –

стверджується, що під методологічними аспектами управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України розуміється пошук та шляхи дій для отримання запрограмованого результату, а саме: модель лікаря, яка б відповідала сучасним запитам; внутрішнім механізмам, логіці руху й організації знання; виявлення законів функціонування і зміни освітньої сфери і тощо. Уточнено двоїсту природу цього управління: адаптацію управлінських рішень до існуючої в освіті ситуації та спрямованість рішень у майбутнє. Обидві грані повинні акцентуватись на людині.

Встановлено, що процес управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ відбувається у міксі взаємодії постійно змінюваних таких показників, як: об'єкт і суб'єкт управління, комплекс ресурсів, показники якості освіти та її стандарти, адекватність інформації про стан справ тощо, що і ускладнює цей процес, оскільки сталою залишається лише стартова і кінцева ситуації.

Філософсько-антропологічна інтерпретація понять «управління» і «керівництво» дозволила зробити висновок, що управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України – це перевірка та застосування на практиці теоретичних, наукових методів, принципів, підходів, що сприяють ефективному заповненню ринку праці якісними творчими конкурентоспроможними фахівцями та соціуму – щасливими морально-духовними людьми.

У другому підрозділі – **«Проблеми моніторингу якості вищої гуманітарної освіти у медичних вищих навчальних закладах»** – з'ясовано, що оскільки Україна стійко спрямовує свій розвиток у європейському векторі, то варто конкретизувати саме європейські погляди на якість освіти. Так, стандарти якості вищої освіти в європейському освітньому просторі враховують три шляхи забезпечення її якості: зовнішні кроки щодо забезпечення якості вищої освіти; внутрішньовузівські кроки, спрямовані на досягнення якості; діяльність агенцій із зовнішнього забезпечення якості. Забезпечення високої якості медичної освіти, зокрема її гуманітарної складової, можливе лише при поєднанні таких умов: мотивації навчального закладу до гарантування якості; зовнішнього оцінювання якості; контролю змісту, процесу та результату освіти; сприйняття стандартів як стимулу до розвитку й реформ; ставлення до стандартів як до засобу визначення мінімального рівня якості.

Сьогодні у вищій медичній освіті України забезпечення якості гуманітарної освіти обмежується наступними заходами: формуванням структурних одиниць, тобто кафедр, що будуть надавати студентам-медикам гуманітарні знання; у деяких медичних ВНЗ створені наукові студентські гуртки, де майбутні лікарі мають змогу проводити науково-дослідну роботу на гуманітарну проблематику; забезпечення означеними кафедрами освітнього процесу завдяки наявності матеріально-технічної бази, навчально-методичного матеріалу, професорсько-викладацьких кадрів; діяльність кафедр, власне, з надання студентам гуманітарних знань.

ВИСНОВКИ

1. Проблема філософсько-антропологічного аналізу гуманітарної освіти зумовила необхідність використання філософських, загальнонаукових і спеціальних соціологічних методів дослідження (анкетне опитування, спостереження та інші дозволили виявити деякі тенденції розвитку гуманітарної освіти, виявити ефективність моніторингу її якості). Використання діалектичного і соціокультурних методів надало можливість дослідити гуманітарну освіту в єдності її статичних і динамічних характеристик, компаративного підходу – порівняти характерні риси гуманітарної освіти на різних етапах культурно-історичного розвитку, вітчизняну практику і досвід зарубіжних країн у цій царині.

2. Забезпеченню міждисциплінарних зв'язків між природничими і гуманітарними дисциплінами у медичних ВНЗ сприяло впровадженню нормативної дисципліни «Основи біоетики та біобезпеки», курсів за вибором «Етичні проблеми в медицині», «Соціологія та медична соціологія», «Теоретичне пізнання та медицина» та інші. Такий підхід розширив функцію гуманітарних дисциплін у контексті професійної соціалізації, оскільки саме в процесі вивчення цих курсів загострюється увага на етичних аспектах фахової діяльності лікаря. Міжпредметність спонукає студентів до вивчення не готових висновків, а осмислення проблем, котрі виникають у практичній діяльності лікаря.

3. Необхідність якісного оновлення гуманітарної освіти сучасного лікаря зумовлена, по-перше, зміною парадигм науки та освіти. У сучасній медицині розвиваються холістичні підходи, які ґрунтуються на сприйнятті людини (пацієнта) як цілісності, в єдності її соматичних, психічних і духовних якостей, способу життя, мікросоціальних факторів, природного середовища тощо; багатофакторні комплексні підходи в етіології захворювань та лікування; посилюється профілактична спрямованість. По-друге, у сучасному суспільстві відбувається загострення суперечностей між морально-етичними та економічними імперативами розвитку медицини; по-третє, посилення процесів соціальної стратифікації в системі охорони здоров'я; по-четверте, зростання впливу особистості лікаря на психоемоційний і духовний стан пацієнта.

4. Основними етапами розвитку гуманітарної освіти виділені наступні: протоетап; етап виокремлення гуманітарної освіти як складової освітніх систем; сучасний етап, пов'язаний з процесами глобалізації та зміною парадигм гуманітаристики. Дослідження гуманітарних засад розвитку людини на теренах сучасної Європи та України дозволило обґрунтувати убіквітарний характер гуманітарних знань. Убіквітарність гуманітарного знання проаналізовано в контексті вертикального або діахронічного (культурно-історичний поступ людства) і горизонтального або синхронічного (охоплення всіх сфер життєдіяльності людини) вимірів. Гуманітарні засади розвитку людини на території Європи та України мають як відмінні, так і подібні ознаки.

5. Вектори, які уособлюють різні тенденції розвитку сучасної освіти представлені сьогодні тенденціями, пов'язаними з освітою як такою;

тенденціями, пов'язаними з новітніми технологіями та їх упровадженням в освіту; тенденціями, пов'язаними з упровадженням в теорію і практику іноземного досвіду. При цьому більшої активності і вищої стадії реалізації досягають тенденції, спрямовані на покращення в майбутньому економічних показників. Натомість, такі тенденції, як здоров'яцентричні технології, духовність тощо реалізуються в'яло і мало. Надалі гуманітарії повинні акцентувати свою роботу на доведенні економічної рентабельності тенденцій, спрямованих на духовний і здоровий розвиток особистостей студентів. Найактуальнішими тенденціями розвитку гуманітарної освіти в медичних ВНЗ є тенденція оновлення галузевої термінології через набуття мовної компетентності, тенденція впровадження інноваційних технологій, тенденція відчуження студента від викладача (його заміняють планшети, айпади тощо) і від знання, зокрема гуманітарного.

6. У дослідженні мови та мовлення першорядне значення має багатоаспектний характер феномена мови: мова і мовлення, по-перше, це потреба людини; умова її виживання; засада процесу обміну цінностями і досвідом; окрема знакова система; посередник між різними знаковими системами; засіб нормативного регулювання поведінки; засіб самовираження і ставлення до себе, інших і суспільства взагалі тощо. По-друге, міждисциплінарний підхід дослідження мови та мовлення (ми намагались продемонструвати дослідження вчених – представників різних галузей наукового знання) дозволяє прогнозувати подальше розмивання професійних мовних характеристик, зокрема медиків, через запозичення понятійного апарату представників інших професій, наприклад, гуманітаріїв. По-третє, професійна мова викладача має вплив на якість освітньо-виховного процесу в трьох основних аспектах: що говорить викладач, як говорить і чи може навчити власним прикладом майбутніх лікарів методам мовного переконання. По-четверте, гуманітарна освіта оновлюється не лише міжнародною гуманітарною термінологією, а й профільною термінологією, у нашому випадку медичною.

7. Відчуження студента-медика від викладача та від знання, зокрема гуманітарного, відбувається у двох векторах: 1) внутрішні фактори, що криються в самій людині: її певні психофізіологічні можливості, перевтома, нездатність, лінь, нерозуміння та ін.; 2) зовнішні: обсяг, час, неякісна освіта, безпосередньо матеріальні вигоди від оволодіння іншим матеріалом. Відчуження студента-медика від гуманітарного знання має суперечливу двоїсту природу. Процеси технізації освіти та медицини не зможуть відтворити багатогранність людської життєдіяльності, зокрема, професійної діяльності лікаря. В основі як освіти, так і лікування завжди будуть критися міжособистісні людські стосунки. Саме тому в медичній вищій освіті необхідно робити акцент на комплексному системному отриманні студентом гуманітарних знань, активно протидіяти процесу відчуження.

8. Аналіз нормативного, соціологічного, біологічного, психологічного та філософського підходів до дослідження людини показав, що соціологічний підхід дослідження особистості дає особистості викладача медичного ВНЗ більші можливості як для реалізації в професійній сфері, так і для гармонійного

життя поза нею, ніж інші підходи. Натомість філософи акцентують увагу на більш глибоких аспектах особистості – людина, власне, не обмежується своєю тілесною оболонкою і фізичним життям, а існує за її кордонами і є безмежною у своєму бутті. Отже, будь-який освітній стандарт суперечить природі людини, заганняючи її у рамки. Вітчизняні філософи виокремлюють аспект природної динамічності змін самої людини, тобто особистість не є сталою і завершеною, а постійно рухається у процесі вдосконалення. Фактично особистість викладача рано чи пізно почне вдосконалювати освітній простір під себе, робити його комфортним для себе. Також філософи зосереджують увагу на здатності особистості вивчати саму себе, споглядаючи за собою ніби з боку, при цьому продовжуватись у навколишньому середовищі, створюючи і змінюючи його, та на свободі особистості, яка ґрунтується на здатності робити вибір (між добром і злом), і включення в культуру і традиції оточення.

9. Для розуміння структури і надання системності впливу особистості викладача на освітньо-виховний процес пропонується кілька класифікацій: щодо учасників освітньо-виховного процесу; щодо діяльності; щодо місця викладача в професійній ієрархії; щодо компетентнісних засад впливу; щодо досвіду в педагогічній професії; щодо часу впливу; щодо відношення викладача до інших учасників освітньо-виховного процесу; щодо відношення до праці; щодо місця професійної діяльності в структурі життєвих цінностей особистості викладача; щодо емоційного сприйняття освітньо-виховного середовища; щодо методів, що обираються для впливу; щодо сутнісних засад впливу. Для розуміння не лише глибини і важливості впливу особистості викладача на освітньо-виховний процес, а й того, як спрямовувати його для отримання якомога якіснішого продукту, замовленого суспільством, запропоновано виокремити етапи впливу, які відповідно було названо: «формування руху у напрямку самовдосконалення», «професійне самовиховання», «занурення у справу», «поєднання «позапрофесійного Я» і «професійного Я»», «побудова моделей», «відповідальність», «етичні очі».

10. Проблеми якості сучасної освіти поділяються на глобальні (структурний рівень) – загальнопланетарні, суспільні, інституційні, галузеві, окремі (одного ВНЗ) та локальні (особистісний рівень) – щодо викладача медичного ВНЗ (якості особистості викладача, цінності, які він інтерналізує, професійні вміння та навички, задоволеність реалізацією у професії); щодо студента-медика (різна попередня освіта студентів, різний соціальний та економічний статус їх родин, різні запити до майбутньої професії).

11. На засадах комплексного міждисциплінарного підходу зміст поняття «вплив особистості студента на якість освітньо-виховного процесу» можна уточнити як систему спонук особистості студента, яка певною мірою характеризує її та визначає вибірковість і активність її діяльності в освітньо-виховному процесі вищого навчального закладу й спрямована на досягнення якісного руху у цьому процесі, здобуття (саме здобуття, а не отримання) якісних знань та високих показників домагань, які можуть змінюватись у процесі розвитку особистості зі зміною її потреб і пріоритетів. Із запропонованого нами визначення видно, що вплив особистості студента на

якість освітньо-виховного процесу має індивідуальний, унікальний, неповторний, екзистенціальний, динамічний характер, що згодом може набувати системного характеру та сутнісних характеристик; особистість студента повинна бути включеною до соціоінформаційного простору ВНЗ і взаємодіяти з ним.

12. На процес управління забезпеченням якості гуманітарної освіти в медичних ВНЗ України суттєво впливає корпоративна культура, яка визначена як система правил, норм, звичаїв, традицій, інтересів, особливостей поведінки учасників освітньо-виховного процесу, стилю управління, показників задоволеності професорсько-викладацького складу умовами праці, рівнем співпраці, поєднаних поглядами на освітню діяльність і перспективи розвитку як освітньої та медичної сфер, так і медичних ВНЗ. Під методологічними аспектами управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України у дослідженні розуміється пошук та шляхи дій для одержання запрограмованого результату, а саме: моделі лікаря, яка б відповідала сучасним запитам; внутрішніх механізмів, логіки руху й організації знання; виявлення законів функціонування і зміни освітньої сфери тощо. Процес управління забезпеченням якості гуманітарної освіти в медичних ВНЗ відбувається у міксі взаємодії постійно змінюваних таких показників, як: об'єкт і суб'єкт управління, комплекс ресурсів, показники якості освіти та її стандарти, адекватність інформації про стан справ тощо, що ускладнює цей процес, оскільки сталою залишається лише стартова і кінцева ситуації.

13. Аналіз досвіду моніторингу якості гуманітарної освіти в медичних ВНЗ європейських країн (Англія, Німеччина, Франція, Польща, Данія) та специфіки освіти у США надав можливість стверджувати, що в контексті сучасних українських реалій особливо важливими є такі заходи, які спрямовані на досягнення якості освіти, а саме: корекційні курси для недостатньо підготовлених студентів, можливість вибору студентами різних комбінацій спеціалізації, ідея «розширеної компоненти», тобто обов'язкове вивчення студентами всіх спеціальностей дисциплін гуманітарного та природничого циклів і «поглибленої компоненти», спрямованої безпосередньо на професійну підготовку.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Романюк О.В. Особистість викладача в освітньо-виховному процесі як проблема філософії освіти / О.В. Романюк // Международно многоезично научно-теоретично приложение «Идеи: философско списание». Брой 2 (4) година II – Център за развитие на личността «Humanus», България, Институт за философия «Г.С. Сковорода» към, Националната академия на науките на Украйна. – 2014 декември. – С.54-61.

2. Романюк О.В. Розвиток соціально-гуманітарної освіти в контексті впровадження сучасних інформаційних технологій / О.В. Романюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць] /

ред. рада В.П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – Випуск 26 (39). – 2011. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. — С.321-327.

3. Романюк О.В. Проблеми моніторингу якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України / О.В. Романюк // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В.В. Лях – Вип. 5 (113). – К.: Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2012. – С.149-160.

4. Романюк О.В. Проблеми якості гуманітарної освіти в глобалізованому суспільстві / О.В. Романюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Додаток 1 до Вип. 29, Том III: Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2013. – С.244-251.

5. Романюк О.В. Убіквітарний характер гуманітарного знання на теренах України / О.В. Романюк // Науковий вісник: «Гілея». Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – Випуск 73 (№ 6). – К.: ВІР УАН, 2013. – С.143-146.

6. Романюк О.В. Гуманітарна освіта періоду протоетапу в епонімах / О.В. Романюк // Науковий журнал ДНУ імені Олеся Гончара / Наукове видання: Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – Дніпропетровськ: Вид-во «Інновація», 2013. – Випуск № 6 (3). – С.150-154.

7. Романюк О.В. Проблеми антропологізації філософської освіти у сучасних медичних вищих навчальних закладах / О.В. Романюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць] / ред. рада В.П. Андрущенко (голова); М-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – Випуск 33 (46) Т. I. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С.223-229.

8. Романюк О.В. Навчання здоровому способу життя / О.В. Романюк // Актуальні проблеми формування особистості лікаря у студентів-медиків: Матеріали XI міжнар. наук. - практ. конференції, Київ, 23 березня 2011 р. – К.: КМУ УАНМ, 2011. – С. 89-90.

9. Романюк О.В. Вплив гуманітарної освіти на особистість студента-медика / О.В. Романюк // «Ідеологія в сучасному світі», наук.-практична конф. (19-20 жовтня, 2011; Київ). [матеріали доповідей та виступів]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – С.196-198.

10. Романюк О.В. Проблема вільного доступу до якісної освіти у сучасному суспільстві / О.В. Романюк // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів, науковців. – Т. I. – Секція: № 1. (сесія 1.1–1.7), № 4. (сесія 4.1–4.7). – Суми: Видавничо-виробниче підприємство ТОВ «Марія», 2011. – С.288-292.

11. Романюк О.В. Щодо проблем соціально-гуманітарної складової вищої освіти України / О.В. Романюк // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наукових праць / за заг. ред. к. філос. н. А.М. Журби – Частина II. – Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2011.

– С.236-238.

12. Романюк О.В. Проблеми гуманізації сучасної медицини / О.В. Романюк // Актуальні проблеми духовності: сучасні реалії та перспективи: матеріали наук. - практ. конф. з міжнар. участю студентів, молодих вчених та викладачів, присвяч. 135-річчю з дня народження видатного лікаря, архієпископа Луки (В.Ф. Войно-Ясинецького) (Харків, 18 квітня 2012 р.). – Харків: ХНМУ, 2012. – С.92-93.

13. Романюк О.В. Мова як засіб спілкування в концепції Мартіна Хайдеггера / О.В. Романюк // Філософія спілкування: культура, мова, цінність: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХНТУССГ ім. Петра Василенка, 28-29 березня 2012 року) / редкол.: проф. В.М. Вандишев, проф. С.О. Заветний, доц. Н.І. Моїсєєва; відп.ред.проф. В.М. Вандишев. – Харків: Видавець Савчук О.О., 2012. – С.117-119.

14. Романюк О.В. Проблема мови та якості освіти / О.В. Романюк // Збірник наукових праць «Антропологічні виміри філософських досліджень» Вип.2. – Дніпропетровськ: Вид-во «Інновація», 26-27 квітня 2012. – С.107-114.

15. Романюк О.В. Міжпредметність та інформаційно-комунікативні технології як аспект якісної освіти / О.В. Романюк // «Дні науки філософського факультету – 2012», Міжн. наук. конф. (18-19 квітня, 2012, Київ). [Матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – Ч. 7. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – С.154-156.

16. Романюк О.В. Вплив особистості студента на якість освітньо-виховного процесу у медичних ВНЗ / О.В. Романюк // Формування національних і загальнолюдських цінностей у студентів медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів: Матеріали XII міжнар.наук.-практ. конференції, Київ, 21 березня 2012 р. – К.: КМУ УАНМ, 2012. – С. 81-84.

17. Romanuk O.V. Ubikvitarnost humanities (Убиквитарність гуманитарного знання) / O.V. Romanuk // 1st International Scientific Conference «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches», Stuttgart, Germany, 17-19 December 2012. – Stuttgart: ORT Publishing. – P.117-119.

18. Романюк О.В. Методологічні аспекти управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ України / О.В. Романюк // Сучасні парадигми вищої медичної освіти: Матеріали XV міжн. наук. - практ. конференції, Київ, 25 березня 2015 р. – К.: КМУ УАНМ, 2015. – С.123-126.

АНОТАЦІЇ

Романюк О.В. Гуманітарні виміри вищої медичної освіти у сучасному українському суспільстві: філософсько-антропологічний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню гуманітарних вимірів вищої медичної освіти у сучасному українському суспільстві в межах філософсько-

антропологічного аналізу. Встановлено, що гуманітарними вимірами вищої медичної освіти є наступні: освітній (вплив гуманітарної складової на посилення гуманізації системи вищої медичної освіти); філософсько-антропологічний (вплив гуманітарної освіти на особистості студента-медика й викладача медичного ВНЗ); соціально-антропологічний (управління забезпеченням якості гуманітарної освіти у медичних ВНЗ).

Здійснене обґрунтування значення гуманітарної освіти у професійній соціалізації студентів вищих медичних закладів.

Новизна дослідження полягає у формуванні концептуального підходу до гуманітарних вимірів вищої медичної освіти у філософсько-антропологічному контексті.

Ключові слова: гуманітарні виміри, вища медична освіта, якість вищої освіти, убіквітарність, управління забезпеченням якості освіти, корпоративна культура.

Романюк О.В. Гуманитарные измерения высшего медицинского образования в современном украинском обществе: философско-антропологический аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук за специальностью 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2015.

Диссертация посвящена исследованию гуманитарных измерений высшего медицинского образования в современном украинском обществе в рамках философско-антропологического анализа. Установлено, что гуманитарными измерениями высшего медицинского образования являются следующие: образовательное (влияние гуманитарной составляющей на усиление гуманизации системы высшего медицинского образования); философско-антропологическое (влияние гуманитарного образования на личности студента-медика и преподавателя медицинского вуза); социально-антропологическое (управление обеспечением качества гуманитарного образования в медицинских вузах).

Осуществлено обоснование значения гуманитарного образования в профессиональной социализации студентов высших медицинских учреждений.

Новизна исследования заключается в формировании концептуального подхода к гуманитарным измерениям высшего медицинского образования в философско-антропологическом контексте.

Выделены основные этапы развития гуманитарного образования, коими являются: протоэтап; этап выделения гуманитарного образования как составной части сложных образовательных систем; современный этап, связанный с процессами глобализации и сменой парадигм гуманитаристики. Исследование гуманитарных оснований духовного становления человека в современном мире позволило обосновать убіквітарный характер гуманитарных знаний, сущность которого проанализирована в контексте вертикального или диахронического (культурно-исторический прогресс человечества) и горизонтального или

синхронического (охватывание всех сфер жизнедеятельности человека) измерений. Гуманитарные основания развития человека на территории стран Западной Европы и Украины имеют как особые, так и общие признаки.

Анализ нормативного, социологического, биологического, психологического и философского подходов к исследованию человека показал, что социологический подход исследования личности даёт преподавателю медицинского высшего учебного заведения больше возможностей, чем другие подходы как для реализации в профессиональной среде, так и для гармоничной жизнедеятельности за её пределами. С другой стороны, философы акцентируют внимание на более глубинных аспектах личности – человек, собственно говоря, не ограничивается своей телесной оболочкой и физической жизнью, а существует за её границами, то есть безграничен в своём бытии. В этом смысле образовательный стандарт, как и любой другой, противоречит природе человека, загоняя его в рамки. Отечественные философы выделяют аспект природной динамичности изменений самого человека, т.е. личность не является «замершей» и завершённой, а постоянно движется в процессе усовершенствования. Фактически личность преподавателя рано или поздно начнёт совершенствовать образовательное пространство под себя, делать его комфортным для себя. Также философы сосредотачивают внимание на способности личности одновременно к самопознанию (в следствии наблюдая за собой будто со стороны) и собственному «продолжению» в окружающей среде путём её изменения и творения. Изучается философами также вопрос свободы личности, которая утверждается способностью делать выбор (например, между добром и злом и др.), и включение в культуру и традиции окружения.

На основе комплексного междисциплинарного подхода уточнено содержание таких понятий, как «влияние личности студента на качество образовательно-воспитательного процесса», «корпоративная культура высшего медицинского учебного заведения», «управление обеспечением качества образования».

Для понимания структуры и придания системности влиянию личности преподавателя на образовательный и воспитательный процессы предложено несколько классификаций: относительно участников образовательного процесса; деятельности преподавателя; места преподавателя в профессиональной иерархии; компетенции; времени влияния; отношения преподавателя к другим участникам образовательного процесса; отношения к работе; места профессиональной деятельности в структуре жизненных ценностей личности преподавателя; эмоционального восприятия образовательной среды; методов, которые выбираются для влияния; причин влияния.

Рассмотрена противоречивая тенденция реализации студентами-медиками своей субъектности в образовательном процессе. С одной стороны, это неготовность студента быть субъектом познавательной деятельности, автономно мыслить, самоорганизовывать образовательное пространство, с другой – усиление компетентностного подхода при изучении гуманитарных дисциплин, который предполагает развитие потенциала студента к

самостоятельному решению проблем в разных сферах жизнедеятельности, в первую очередь – в образовательной и профессиональной.

Ключевые слова: гуманитарные измерения, высшее медицинское образование, качество высшего образования, ubicquitarность, управление обеспечением качества образования, корпоративная культура.

Romanyuk O.V. The humanitarian dimension of higher medical education in modern Ukrainian society: philosophical and anthropological aspect. - Manuscript.

Dissertation for the Candidate of philosophical sciences degree, specialty 09.00.04 – Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

This thesis is devoted to the humanitarian dimension of higher medical education in modern Ukrainian society within the philosophical and anthropological analysis.

It was found that the humanitarian dimensions of higher medical education are: educational (the impact of the humanitarian component to strengthen the humanization of higher medical education); philosophical and anthropological (the influence of liberal education on personality of medical student and medical university teacher); social-anthropological (management quality assurance of liberal education in medical universities).

It was proved the importance of liberal education in the professional socialization of students in higher institutions.

The novelty of the study is to create a conceptual approach to the humanitarian dimension of higher medical education in the philosophical and anthropological context.

Keywords: humanitarian dimensions, higher medical education, quality of higher education, ubiquity, management quality assurance, corporate culture.